

УДК 070.481:94(477.54)"1918/1920"

Д. О. Цепков

ХАРКІВСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА В УМОВАХ БОРОТЬБИ ЗА ВЛАДУ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ 1918 – ПОЧАТОК 1920 РОКІВ)

У статті аналізуються газети різних політичних сил, які виходили у Харкові у період з кінця 1918 до початку 1920 року. Розкривається їх ідеологічна спрямованість залежно від змін у ході громадянської війни та політичної ситуації у місті.

Ключові слова: газетна періодика, Директорія, більшовики, губернська преса, цензура.

В статье анализируются газеты различных политических сил, которые выходили в Харькове с конца 1918 до начала 1920 года. Раскрывается их идеологическая направленность в зависимости от изменений в ходе гражданской войны и политической ситуации в городе.

Ключевые слова: газетная периодика, Директория, большевики, губернская пресса, цензура.

At this article analyzed newspapers of different political forces that had been printed in Kharkov from the end of 1918 till the beginning of 1920 years. The ideological directivity depending on changing events of civil war and city's political situation are also highlighted in the article.

Key words: periodical, Directory, bolsheviks, guberniya's newspapers, censorship.

Постановка проблеми. Доба національно-визвольних змагань 1917-1921 років посідає важливе місце в історії нашої держави. Адже їх наслідки вирішили майбутню долю України на

70 років. Велике значення має час з кінця 1918 до початку 1920 років, коли боротьба за українські землі стає найбільш інтенсивною. За короткий період в Україні постійно змінювалась влада: Директорії УНР, більшовиків, «білого» руху, знов більшовиків.

Всі ці сили ключове місце відводили місту Харкову. Тому важливим джерелом дослідження динаміки зміни політичної ситуації на регіональному рівні є місцева преса. За підрахунками П.І. Губи у губернській пресі подіям місцевого життя відведено 39 %, а в загальнодержавній лише 25 % [1, с. 13].

Аналіз актуальних досліджень. Історія харківської періодичної преси кінця 1918 – початку 1920 років є малодослідженою в історичній літературі. Важлива інформація з цієї теми міститься у працях, присвячених періодичній пресі 1917-1921 років в Україні. Серед них монографії П.Губи [1], І. Крупського [4], Г.Рудого [11]. Історія української військової преси розглядається у праці С. Сегеди (присвяченій історії української військової преси) [12].

Мета статті – проаналізувати газети різних політичних сил, які виходили у Харкові у період з кінця 1918 до початку 1920 років та їх ідейно – політичну спрямованість залежно від змін у ході громадянської війни та політичної ситуації у місті.

Виклад основного матеріалу. Після повалення гетьманського режиму та виходу німецьких військ з Харкова у листопаді 1918 року, у місті встановилась влада Директорії УНР. Починаючи з цієї події в Харкові, як і по всій Україні, збільшується кількість друкованих видань різних ідейно-політичних напрямків, у тому числі і тих, які підтримували «білий» рух. Це пов'язано не тільки з розгортанням громадянської війни в Росії, а і з тим, що Бюро преси при МВС України, яке ввело жорстку цензуру [12, с. 6], було закрито, і, як наслідок, контроль за друкованими виданнями послаб. У Харкові з кінця 1918 року починають виходити газети, спрямовані на підтримку генерала Денікіна. Це: «Южный край», «Новая Россия», «Родина» и «Народное дело».[1, с. 23] Газета «Новая Россия», наприклад, виходила з 10 грудня 1918 року. Це була російськомовна щоденна кадетська газета. Але з 4 січня 1919 року вона була закрита більшовиками, які днем раніше взяли місто. Так стало і з іншими газетами, які підтримували «білий» рух.

З січня 1919р. збільшується кількість більшовицької преси. Починають друкуватися «Селянська біднота», «Красное знамя», «Наш голос», «Красная звезда» та «Комунар». «Красная звезда», наприклад, була органом Харківського міського комітету КП(б)У і Політуправління Харківського військового комісаріату. Дещо пізніше виходить в друк «Красная заря». Її редактором з березня 1919р. став білоруський письменник, голова Робітничо-селянського уряду СРР Білорусії Дмитро Жилунович («Тишка

Гарний»)(1887-1937 рр.). Виходить також вісник Харківського губернського відділу народної освіти «Пролетарское творчество».

Що ж до тієї харківської періодики, яка підтримувала Директорію, то тут можна назвати лише «Народное слово»(орган Харківської губернської народної ради) та «Народне діло»(орган Харківського губернського земства). Така мала кількість пояснюється тим, що влада Директорії в Харкові тривала протягом короткого періоду.

Починаючи з липня 1919 року армія генерала Денікіна переходить у форсований наступ на Харків, а 25 липня вони взяли місто. Вся більшовицька преса була закрита, але підпільно продовжувала працювати [1, с. 23] Після цієї події почалося відновлення «білої» преси. Так вже 25 липня виходить перший номер відновленої газети «Новая Россия». У газеті за 4 серпня повідомлялось, що в цей день «приїздить у Харків Головнокомандувач збройних сил півдня Росії генерал-лейтенант Денікін» [8] Головним редактором цієї газети був професор математики Харківського імператорського університету В.Х. Даватц (1883-1944 рр.). Також було відновлено друкування газети «Южный край». Крім того виходять нові газети: «Новости Юга» та «Полдень». Газета «Новости Юга» виходить з 19 серпня під редакцією «літератора Ярова» [9]. У цій газеті публікувалися новини з фронтів, літературні роботи, повідомлення про збір коштів для армії.

Вже в грудні 1919 року Червона Армія втретє зайняла Харків. Це остаточне взяття міста. Після цього цензура закрила ті видавництва, які не відповідали більшовицькому режиму. Важливими з цього приводу є підрахунки Г.Я. Рудого: у 1918р. кількість більшовицьких газет по Україні – 19 видань, у 1919 р. – 140, а вже в 1920 р. – 224 видання. [11, с. 68]. Цей факт яскраво демонструє динаміку встановлення більшовицької влади в Україні.

У зазначений період у Харкові виходять такі газети як: «Борьба»(орган центрального ліквідаційного бюро Української партії лівих соціалістів-революціонерів (боротьбистів)), «Знамя» (орган Харківського комітету Української партії лівих соціалістів-революціонерів(меншості)), а також «Набат» (орган секретаріату конфедерації анархістських організацій України)[11, с. 445-455].

Крім тих газет, які працювали за політичними напрямками, у Харкові в цей період також існували газети, які підтримували національні меншини. Яскравим прикладом є газета «Зоря»(орган єврейської національної

думки). У останньому серпневому номері відзначалася участь червоноармійців у єврейських погромах: «Якщо петлюрівці та денікінці мстилися євреям за співробітництво з більшовиками, як це було в Проскурові, Фастові, то як можна оцінити єврейські погроми мобілізованими селянами, які прибули з Москви, у вересні 1919 в Гомелі. До погромників приєдналися і місцеві червоноармійські роти» [2]

Висновки. Отже, у Харкові в період з кінця 1918 до початку 1920 років виходить преса різних ідейно-політичних напрямків: від національно-патріотичних до тих, що підтримували «білий» рух. Зазначений період характеризується збільшенням кількості більшовицької преси і тим самим згорання друкування національної періодики. Ці факти свідчать про те, що преса не тільки джерело інформації, а й історичний факт, поява якого залежить від обставин, якими він був створений.

Перспективою подальшого дослідження проблеми може бути вивчення окремих ідейно-політичних напрямів харківської періодики, а особливо національно-патріотичної, яка на сьогоднішній день є найменш дослідженою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губа П.І. Свідчення історії буремних літ : періодична преса як джерело вивчення

- історії здобуття державності та національно-культурного піднесення в Україні (1917-1920 рр.)/ П.І. Губа. – Черкаси, -1998.-160с.
2. Зоря.-1919.- 27 серпня – 1 вересня.
 3. Комунар.-1919.-№1-77.
 4. Крупський І.В. Національно-патріотична журналістика України.(Друга половина ХІХ - перша чверть ХХ ст.) – Львів:Світ,1995.-184с.
 5. Махонина С. Я. История русской журналистики начала ХХ века: Учеб. пособие/ С. Я. Махонина. - М. :Флинта – 2002.- 240с.
 6. Набат.-1919-1920.-№13-26.
 7. Народне діло.-1918.-№258-296.
 8. Новая Россия.-1919.-4 августа.
 9. Новая Россия.-1919.-15 августа.
 10. Родина.-1919.-№27-122.
 11. Рудий Г.Я. Преса України як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий та методологічний аспекти/ Г.Я.Рудий. - К.: Інститут історії України НАН України,2005.-548с.
 12. Сегеда С.П. Становлення української військової преси за часів Гетьманату / С. П. Сегеда // Гілея: науковий вісник.- № 28.-2009.- С.4-15